

Kullräkning av sjöfåglar

Jan Sondell

Ser man ett år andkullar med flera små ungar men inga kullar med stora ungar kan man anta att häckningsframgången varit dålig. Genom att jämförelsen sker "inom familjen" så behöver inget inventeringsområde definieras. Kullräkning är alltså en enkel metod att belysa häckningsframgången. Metodiken har tillämpats under tre år vid Fiskarfjärden i Mälaren och resultaten antyder skiftande häckningsframgång för olika arter. Delta Du också i kullräkning i kommunen 2001, så får vi fram säkrare siffror!

Motiv och metodik

Ekerö kommun består enbart av öar i Mälaren. Kommuninneånarna är alltså omgivna av vatten, vilket också sätter prägel på landskapet. Men alla har kanske inte så klar uppfattning om vilka fåglar som förekommer på fjärdarna och ännu mindre har vi någon information om fågelfaunans utveckling, detta trots att de flesta av oss ofta vistas på sjön eller vid dess stränder.

Räkning av fågelfamiljer som uppträder synligt i terrängen, t ex kullar av sjöfåglar är en enkelt metod att få en uppfattning om vilka arter som häckar och häckningsframgången. Genom att räkna antalet ungar och ställa deras storlek i proportion till föräldrafåglarna kan man konstatera om häckningsresultatet för en viss art ett visst år är bra eller dåligt.

Ser man t ex kullar med flera små ungar ett år men få eller inga kullar med stora ungar kan man anta att häckningsframgången för den aktuella arten varit dålig. Många stora ungar indikerar däremot en bra häckningssäsong. Genom att jämförelsen sker "inom familjen" så behöver inget inventeringsområde definieras. Alla observationer som görs är så att säga lika mycket värda.

Naturligtvis är det ännu bättre om man regelbundet observerar från en viss punkt eller

inom ett visst område och med ungefär samma intensitet mellan åren. Då kan man också dra säkrare slutsatser om arternas ökning eller minskning. Allra bäst är givetvis att göra en fullständig häckfågelinventering, som skett i Svartsjövikens 2000, men detta är ett mer omfattande arbete.

Själv bor jag vid stranden av Fiskarfjärden, och har när jag varit hemma, dagligen kontrollerat vad som rört sig på vattnet utanför tomtens. Observationsintensiteten har varit ungefär densamma de tre åren 1998-2000.

Exempel på resultat

Syftet med denna artikel är att presentera en studiemetod. Nedanstående resultat ska bara ses som exempel för att illustrera metodiken.

I tabell 1 och 2 redovisas kullar av sjöfåglar sedda från Rullaudd i Fiskarfjärden 1998-2000. I tabell 1 har antalet ungar per kull i olika utvecklingsstadier (25 %, 50 %, 75 och 100 % av vuxen storlek) sammanställts. I tabell 2 har alla säkert åtskilda kullar summerats i så sent utvecklingsstadium som möjligt. Kriterierna för att särskilja olika kullar har varit: alltför stora skillnader i ungarernas storlek mellan observationstillfällena för att det skulle röra sig om samma kull eller att ett större antal ungar setts senare i tiden.

Tabell 1. Medeltal ungar per kull av sjöfåglar i olika utvecklingsstadier: $\leq 25\%$, $\leq 50\%$, $\leq 75\%$ och $\leq 100\%$ av fullvuxen storlek, observerade från Rullaudd i Fiskarfjärden, Ekerö, åren 1998-2000

Art	1998				1999				2000			
	≤ 25	≤ 50	≤ 75	≤ 100	≤ 25	≤ 50	≤ 75	≤ 100	≤ 25	≤ 50	≤ 75	≤ 100
Skäggdopping		3,0	3,0	3,0	2,0	3,5	3,0	4,0				3,0
Knölsvan	4,8	7,0	6,0	6,0	3,2	2,8	6,5	6,0	4,0	3,8		2,0
Kanadagås	4				4,0	3,3	4,5	3,5	3,7	3,7	3,8	3,7
Gräsand	5,5	5,5	4,0	6,0	3,0	3,0	5,0	2,8	11,0	4,0	3,6	
Vigg		6,5	5,0		4,0	3,0	2,0		3,0			
Knipa			4,0	4,0								
Storskrake	10,0	4,0			9,0							1,0
Sothöna		1,0	3,0		1,0				1,0	3,0	5,0	

Tabell 2. Observerat antal kullar per art i Fiskarfjärden, Ekerö åren 1998-2000. Indexet är beräknat som antalet ungar gånger storleken (i % genom 100) dividerat med kullantalet.

Art	1998		1999		2000	
	Antal ungar	Storlek %	Antal ungar	Storlek %	Antal ungar	Storlek %
Skäggdopping	3	100	2	75	3	100
	3	100	4	100		
Index	3,0		2,75		3,0	
Knölsvan	2	25	1	50	4	50
	6	100	6	100		
Index	3,25		3,25		2,0	
Kanadagås	12	25	12	75	13	100
Index	3,0		9,0		13,0	
Gräsand	4	80	6	75	3	50
	6	100	2	100	3	50
			3	100		
Index	4,8		3,0		1,5	
Vigg	6	33	1	25	2	25
	7	75	2	33	4	25
			2	50		
Index	4,1		0,6		0,75	
Knipa	4	100				
Index	4,0					
Storskrake	10	25	9	25	1	75
	4	33				
Index	1,9		2,25		0,75	
Sothöna	3	100	1	50	3	75
					5	100
Index	3,0		0,5		3,9	

Nedan följer några artvisa kommentarer till tabellerna 1 och 2.

Skäggdopping

Reproducerar sig normalt bra i Fiskarfjärden. Kullarna har hållit i medeltal ca tre ungar varje år. Både 1999 och 2000 misslyckades en häckning redan i äggstadiet på grund av vågor från hård vind eller passerande båtar.

Knölsvan

Häckningar noterade varje år. Mer data från 2000 skulle troligen visa på sämre häckningsresultat än tidigare år. Svanfamiljer med ungar har under året varit tämligen sällsynta i Mälaren. Bara två stora ungar sågs vid Rullaudd.

Kanadagås

Ungefär samma sällskap har uppträtt varje år. Det är tre kullar som gått samman. En hane har extra vitt i ansiktet (trolig inavels- eller korsningseffekt, kan observeras på flera kanadagåsindivider i östra Mälaren). Häckningsresultatet 1998 kan ha varit dåligt, alternativt har hela flocken försvunnit till andra fjärdar. Under 2000 fanns hela sällskapet i området till in i september. Häckningsresultatet 4,3 ungar per kull får anses som mycket bra.

Gräsand

Inga stora gräsandsungar sågs 2000. Det kyliga och regniga vädret medförde troligen att många ungar, av de arter där ungarna försörjer sig själva med att plocka insekter, dukade under.

Vigg

Denna art häckar sent och man ser sällan stora ungar. Ibland lyckas det dock. 1998 sågs en kull med 7 stora ungar. För 2000 gäller det samma som för gräsand.

Knipa

Bara en kull knipa har observerats vid Rullaudd.

Det var en hona med fyra stora ungar, som höll till vid vår strand ett par veckor 1998.

Storskrake

I de stora gamla ekarna på Gällstaö finns lämpliga häckningshål för denna art. På våarna ser man också 3-5 skrakpar flyga omkring och söka lämpliga bohål. Häckningsresultatet verkar dock i regel bli dåligt. Någon större kull med utvuxna ungar har inte observerats.

Sothöna

Även sothönan har som skäggdoppingen drabbats av höga vågor. Ett par var framgångsrika 1998 men inte 1999 och 2000 av denna orsak. På eftersommaren 2000 passerade dock en familj med det osannolika antalet 5 fullvuxna ungar.

Diskussion

Den beskrivna studiemetodiken är behäftad med vissa felkällor. Att observera fågelfamiljer var som helst gör att om häckningsresultatet främst är kopplat till förutsättningarna på den aktuella häckningslokalen så kan resultat från olika år vara svåra att jämföra. Åtminstone bör lokalerna grupperas efter typ före analys.

Ett annat problem kan vara att vissa arter kan förflytta sig till andra lokaler efter det att ungarna kläckts. Dit hör kanadagås och knölsvan, som kan vara mycket stationära en period för att sedan plötsligt försvinna. Slutligen kan par med stora ungar lämna hemreviret och röra sig över stora ytor. Den stora sothönskullen 2000 var en familj som inte tidigare observerats i området. Även de flesta andra arter kan röra sig över stora ytor med nästan vuxna ungar. Detta innebär en felkälla eftersom samma kull då kan observeras på många ställen. I en mindre sjö är detta inte ett problem på samma sätt som i Mälaren.

En annan felkälla är det utbyte av ungar som kan ske mellan olika föräldrar. Typisk i detta avseende är kanadagässen, som går ihop till stora sällskap. I dessa flockar ingår ofta

också alla föräldrafåglarna, men ibland kan ett par ta över ungar från ett annat. Även knölsvan och gräsand har konstaterats ha adoptivbarn i det redovisade materialet. Möjligen kan man också spekulera i om den stora sothönskullen verkligen var född av samma föräldrar.

Vad gäller observationsplatsen Fiskarfjärden kan den karaktäriseras som en normal mälarfjärd med grundare och djupare partier. Fiskförekomsten är god. Arter som är karaktäristiska för grunda slättsjöar typ Hjälstaviken eller Kvismaren (skedand, ärta, bläsand, brunand etc.), ses aldrig i Fiskarfjärden.

Det största svagheten med det aktuella materialet är dock att det är så litet. Det ska därför bara ses som ett exempel på vilken bearbetning och vilka slutsatser som kan dras. Om ett tiotal observatörer bidrog med liknande uppgifter skulle man kunna dra intressanta slutsatser om artsammansättning och häckningsframgång hos sjöfåglarna inom kommunen.

Till nästa år hoppas jag därför att många flera personer än jag själv ska inspireras till att anteckna ungaras antal och storlek när de spanar ut över eller vistas på Mälaren.

Foto: K.E. FRITZÉN

FISKJUSE